

emerging style, becoming the ideological content of "socialist realism", designed for the global unification and centralization of the creative thinking of the architectural process.

Keywords: national romanticism, modernism, social realism, architectural education, traditional accommodation, daily.

УДК: 72.03

Р.М. Алджад

*аспірант кафедри архітектури та середовищного дизайну,
Національний університет водного господарства
та природокористування (м. Рівне, Україна)*

ПРОЕКТИ ПОЛЬСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ ДЛЯ ЛІВІЇ У 1970-80-х РОКАХ: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МОДЕРНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

Анотація: у статті розглянуто основні напрями діяльності та внесок польських архітекторів у розробку проектів регіонального розвитку Лівії у 1970-80-х роках, планувально-просторову організацію середовища міст та створення їх архітектурного образу.

Ключові слова: регіональний розвиток, архітектура, місто, модернізація, Польська Народна Республіка, Лівія.

Постановка проблеми. Після здобуття Лівією незалежності у 1951 році першочерговим завданням стало забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Для його реалізації Лівія, як і інші держави Північної Африки, що з'явилися після Другої світової війни на політичній карті світу (Алжир, Туніс, Марокко) внаслідок деколонізації, потребувала значної різнобічної підтримки від світової спільноти. За класифікацією ООН, держава була включена до групи «країн, що розвиваються», тому стала об'єктом комплексної програми планування розвитку господарства та суспільства, яка враховувала місцеву специфіку. Важливим аспектом реалізації програми було просторове планування та функціональна організація регіонів і територій, урбанізаційні процеси. Подібні завдання набували актуальності у зв'язку із низкою наявних проблем: труднощами у галузях комунікації і транспорту, необхідністю реконструкції існуючої забудови та інтеграції нової у сформовану міську тканину, низьким рівнем розвитку міської комунальної інфраструктури, необхідністю запобігати масовій міграції до міст некваліфікованого населення з сільської місцевості, загальною бідністю та ін. [1, с.5]

Покращенню становища мали сприяти реорганізація та модернізація існуючих на той час державних установ, що займались проблемами

просторово-планувального та архітектурного розвитку міст. Проте, проектні бюро не могли забезпечити швидке, ефективне і фахове розв'язання усього масиву завдань, в тому числі у зв'язку з неналежною організацією процесу проектування, відсутністю відповідних інженерно-технічних та архітектурних кадрів. Кардинальна зміна ситуації відбулась завдяки тисячам іноземних спеціалістів, які, починаючи з 1950-х років прибували до Лівії для розбудови країни. Найпотрібнішими були інженери, геологи, архітектори, лікарі і медичний персонал, викладачі вищих навчальних закладів. До цієї праці були заангажовані й польські фахівці. Статистика свідчить, що наприкінці 1970-х років в країні працювало близько 5 тис. громадян Польщі, що становило 10-12% від загального числа іноземців, задіяних у народному господарстві держави [2, с.8]. Їх кількість у 1980-х роках зросла до 10 тис. осіб [3, с.154]. Тобто, можна говорити про експорт спеціалістів, у тому числі в галузі архітектури та містобудування, наслідком якого стала трансляція теоретичних концепцій та проектної практики повоєнного європейського та польського модернізму.

Метою статті є окреслення напрямів творчої діяльності та ролі польських архітекторів у розвитку регіонального планування та архітектури Лівії у 1970-80-х роках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із зрозумілих причини тема архітектурно-містобудівної модернізації лівійських міст та функціонально-просторової організації території країни була об'єктом наукового зацікавлення переважно польських дослідників (Л.Станек, Я.Кнопек та ін.) і, окремо, архітекторів проєктантів, які брали безпосередню участь у виконанні проєктних робіт (Б.Випорек, Я.Врана). Матеріали, поміщені в їхніх публікаціях, мають фрагментарний характер, що робить неможливим створення цілісного уявлення про архітектурно-проєктні завдання, вирішувані польськими архітекторами і урбаністами в окреслений період в Лівії та внесок цих фахівців у швидкий розвиток її як незалежної держави.

Виклад основного матеріалу. Контакти Лівії та Польщі відновились і посилились після Другої світової війни, в тому числі, у зв'язку з обставинами політичного змісту – ідеологічною конфронтацією двох суспільно-політичних систем (соціалізму і капіталізму) в контексті створення так званої альтернативи вибору шляху країн «третього світу» [3, с.144]. Крім того, Польща шукала ринку збуту для своїх товарів.

Однією з перших акцій після встановлення дипломатичних відносин між двома країнами у 1963 році була відбудова міста Барка, повністю зруйнованого землетрусом. Впродовж 1966-67 років компанією «Секор» (у наступний період її наступницею стала фірма «Budimex») було збудоване нове місто [4, с.227].

Особлива активізація лівійсько-польського співробітництва настала після 1 вересня 1969 року – приходу до влади Муаммара аль-Каддафі. Найважливішими чинниками, що сприяли подальшому залученню поляків до роботи в Лівії стало відкриття і розробка покладів нафти (внаслідок чого Лівія стала однією з найбагатших «країн, що розвиваються»), а також висока якість відбудовчих робіт, про які йшлося вище. Тому, розглянемо напрями діяльності окремих підприємств, колективів проєктантів-архітекторів в контексті вирішення завдань розвитку типології об'єктів архітектурно-містобудівної діяльності і просторово-планувальної структури населених пунктів.

Вже згадувана фірма «Budimex» була найпотужнішим підприємством, яке продовжувало в Лівії свою діяльність, виконуючи масштабні проєктні та будівельні роботи зі зведення «кампів»¹, житлових будинків, ферм з системою обслуговування, об'єктів соціокультурного та рекреаційного призначення, шкіл, аеродромів для сільськогосподарської авіації, доріг, а також – беручи участь у партнерських проєктах будівництва промислових підприємств. Зокрема, у 70-х роках минулого століття названа компанія отримала замовлення на спорудження 12 кінотеатрів в комплексі зі спортивними об'єктами, численних ферм, індивідуальних та багатоквартирних будинків, водосховищ, різних підприємств у регіонах Триполітанії та Киренаїці.

Окремо слід згадати діяльність фірми «Dromex», що у цей же період працювала на будівельному ринку Лівії. Підприємство зробило значний внесок у розвиток транспортної інфраструктури державного значення (будівництва міжміських магістралей в пустелі Сахара), вулиць, паркінгів та благоустрою (влаштування скверів) у відновленій Барці.

У 1977 році в рамках проєкту ООН «Допомога в галузі просторового планування» за участі польських урбаністів (зокрема, Б.Випорека) були розпочаті роботи з розробки «Перспективного плану просторового розвитку Лівії» («National Physical Perspective Plan»), розрахованого для реалізації впродовж двадцяти років – до 2000 року [5, с.141]. Як зазначає Б.Випорек, використовувана у той час методика проведення робіт спиралась на європейські підходи. План повинен був відповісти на основне питання – де можна розташовувати нові – чи розширювати – існуючі міські, сільськогосподарські терени, будівельні та технічні інвестиції. Проте, складність формування загальної концепції полягала у потенційній поліваріантності та їх «ваги» в прогнозі таких її складових як розташування населення, започаткування і розвиток нових галузей промисловості, переробка нафти, експлуатація надр, формування мережі населених пунктів як і системи розселення загалом,

---

¹ «Камп» (полськ. -кампa) - табори, колонії, які будувались спеціально для польських фахівців, науково-технічних та висококваліфікованих працівників.

розвиток сільського господарства, мережа зовнішнього транспорту і його інфраструктури. Одним з найважливіших рішень, передбачених Перспективним планом, стало використання підземних вод, видобутих в районі Аль-Куфра для обводнення заселеного північного регіону Лівії – Киренаїки [5, с.142].

План передбачав сценарії та моделі просторового розвитку Лівії у випадку можливих змін господарського та просторового середовища в майбутньому. Рівномірний соціо-економічний розвиток смуги територій вздовж узбережжя Середземного моря мали забезпечувати середні за розміром міста, де створювались нові робочі місця і будувалось житло.

Перспективний план був опублікований у Тріполі у 1979 році як документ Міністерства міського господарства Лівійської Народної Джамахірії.

Водночас, на основі плану та передпроектних досліджень щодо просторової структури країни, аналізу мережі міст, природного середовища, розташування водних ресурсів, демографічної ситуації та ін. було розпочато роботу над чотирма регіональними планами та генеральними планами усіх міст Лівії, включно з майстер-планом для столиці – Тріполі. За підсумками міжнародного конкурсу чотири європейські консорціуми – проектні бюро з Польщі, Фінляндії, Греції та Німеччини були обрані для їх розробки. У 1978 році польською фірмою «POLSERVICE» і варшавським консорціумом «WADECO» було підписано контракт з лівійським урядом на стадіальну розробку Плану розвитку регіону Типолітанії (лівійський регіон зі столицею Тріполі, що простягається від затоки Сірт до кордону з Тунісом) – «Tripoli Region Development Plan 2000» [6, с.108].

Консорціум «WADECO» у 1985 році став одним із виконавців пілотного проекту функціонального-планувального розвитку міста Місурата – третього за розміром міста Лівії (авторський колектив очолював арх. Я.Врана) [6, с.103]. Починаючи з 1960-х років місто досить динамічно територіально розвивалось по лінії схід-захід. Типологічну структуру забудови доповнили будинки шкіл та лікарень, обслуговування. Відповідно до перспективного плану розвитку держави поруч з містом німецьким концерном KRUPP було розпочато будівництво металургійного комбінату, який став містоутворюючим підприємством: планувалось зростання населення Місурати від 70 тис. (станом на 1980 р.) до 350 тис. мешканців. Проектуванню передували геодезичні роботи, урбаністична інвентаризація з визначенням історико-архітектурної цінності об'єктів міської забудови, її функціонального призначення, а також підготовка історичної довідки. В основу нового генерального плану була покладена ідея органічного поєднання нової та старої забудови, збереження історично сформованого просторово-планувального каркасу під час ревіталізації центру міста. Одним з прикладів коректної модернізації

середовища та віднайдення грамотного компромісу між традиційними для арабської архітектури формами та універсальними формами повоєнного модернізму був проект торгового центру у Старому місті в Місураті (арх. Я.Врана, 1987 р.) [6, с.187].

Висновки. Експорт модерністичної архітектури і функціональної урбаністики був елементом політичної і економічної підтримки, яка надавалась блоком соціалістичних країн новим державам Північної Африки, у тому числі, Лівії. Проекти і реалізовані об'єкти стали досвідом запровадження європейських підходів до зміни середовища проживання, а також апробації концепцій синтезу універсальних планувальних структур та місцевої архітектурно-містобудівної традиції.

Література

1. Wolak Z. Problem: kraje rozwijające się / Z.Wolak // Biuletyn Urbanistyki i Architektury: Urbanistyka w krajach rozwijających się. – Watszawa, 1971. – S. 3-12.
2. Radajewicz A. Godzina pracy wybiła... // Kontynenty. – 1978. - №12. – S.8-10.
3. Knopek J. Stosunki Polski z Afryką Arabską po II wojnie światowej / J. Knopek // Forum politologiczne. – 2006. – Т.3. – S. 139-172.
4. Knopek J. Migracje Polaków do Afryki Północnej / J. Knopek. – Bydgoszcz: Wyd-wo Akad. Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, 2001. – 372 s.
5. Wyporek B. Daleko od Warszawy. Architekta zapiski z trzech kontynentów / B.Wyporek.– Warszawa: Oficyna Wydawniczo-poligraficzna Adam, 2009.–280 s.
6. Wrana J. Tożsamość miejsca kryterium w projektowaniu architektonicznym / J.Wrana. – Lublin: Politechnika Lubelska, 2011. – 237 s.
7. Stanek Ł. Postmodernizm jest prawie w porządku. Polska architektura po socjalistycznej globalizacji / Ł.Stanek. – Warszawa. 2012. – 96 s.

Abstract

The article analyzes the main activity trends of Polish architects and their contribution to planning the regional development in Libya in 1970-80s, architectural and spatial organization of urban environment and creation of architectural image of the cities

Key words: regional development, architecture, city, modernization, Polish Republic, Libya.

Аннотация

В статье рассмотрено основные направления деятельности и вклад посольских архитекторов в разработку проектов регионального развития Ливии в 1970-80-х годах, планировочно-пространственную организацию среды городов и создания их архитектурного образа.

Ключевые слова: региональное развитие, архитектура, город, модернизация, Польская Народная Республика, Ливия.